

Időutazás a 2010-ben 100 éves Délmagyarországgal: 1911 (2. rész)

SZÁMOK BŰVÖLETÉBEN A PALOTÁS VÁROS

Kilencvenkilenc hét múlva lesz 100 éves az 1910. május 22-én útjára bocsátott Délmagyarország. Lapunk e jubileuma alkalmából, mintegy vizsaszámlálásként, időutazásra hívjuk olvasóinkat: hétről hétre egy-egy esztendő újságtermését átlapozva fölvilájtjuk, milyennek láttatta a világot, az országot, a régiót, Szeget – a Délmagyarországot. A magyar vidék legpatinásabb lapja kínálta időutazás második állomása: 1911.

ÚJSÁZSI ILONA

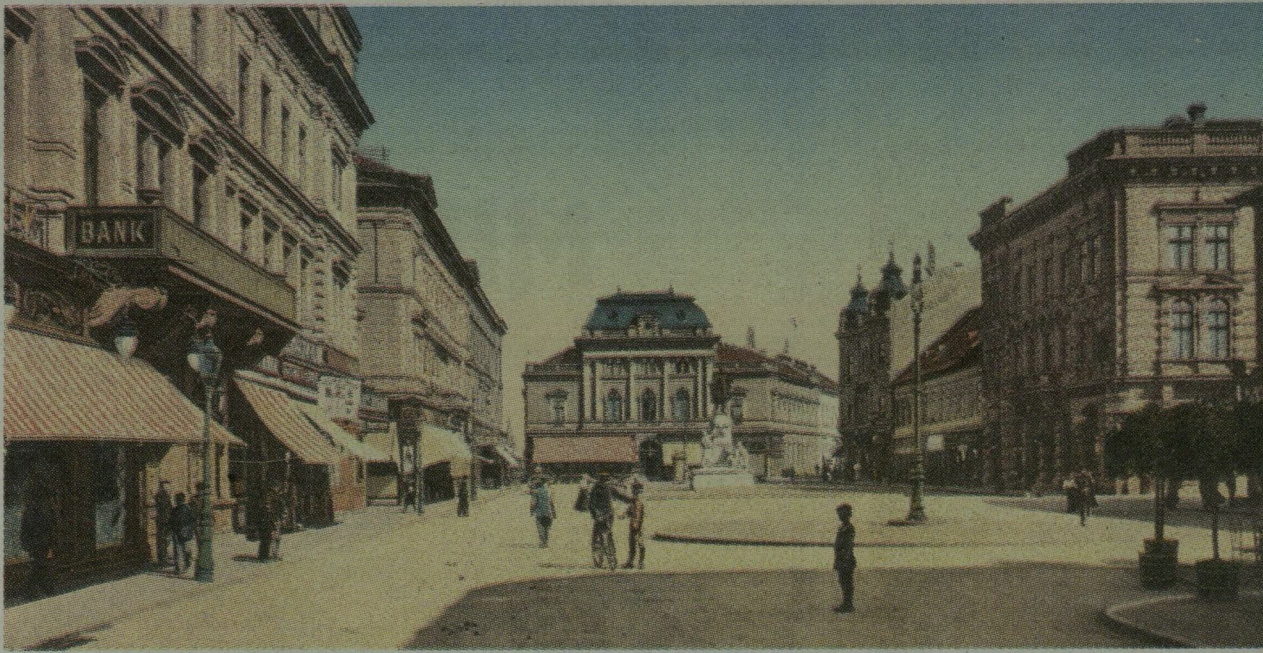
„Amióta a város újjászületett, a fejlődés lavinája csaknem minden régiséget elsöpört” – írja az 1911. január 1-jei számában a Délmagyarország „saját tudósítója”. – „Új, lüktető és diadalmas élet vonult be a régi, bogárhátú házak közé, de ezek is alig néhány esztendő alatt úgy eltűnedeztek a föld színéről, mint ha elvarázsolták volna őket. Most hatalmas palotasorok büszkélkednek a nádfedeles házikók helyén... Semmi, semmi nincs már meg a régi Szeged világából... Az idegen egy csodálatos, nagy, csillogó várossal áll most szemben egy nyüzsgő, a fejlődés erejétől duzzadó kis fővárossal, ahol döcögő lövonatok helyett csilingelő villamosok futkaroznak, ahol a paloták ablakaiból ragyogó villanyfény árad ki, ahol a régi fenyőpallós, kátyús utcákon komprimé domborodik. Aszfalt komprimé, mely a legelő és csalhatatlan jele egy város kulturális életének...”

Az állítások igazolásul számokon alapuló elemzések, táblázatokra támaszkodó riportok sorát közölte a Délmagyarország - az addigi szegedi sajtóban újításként. Az akkori mindennapi gondokat rögzítő helyzetjelentéseket olvasva néha az az érzésünk: nincs új a nap alatt.

Nagyító alatt az egészségügy

Egészségügy, ami nincs – állítja január 8-án a „saját tudósító”. Aztán mikor az országos helyzetkép után elemzi a szegedi kórházi viszonyokat a lap január 11-i számában: a szegedi kórház sebészetét a vidéki városok közül a legjobbnak minősíti. Különösen 1904, Boross Józsefnek a kórház élére kerülése óta. Néhány évtizede alig 40, 1900-ban például alig 100, míg 1910-ben 804 operációt végeztek az egyre javuló műszerezettségű szegedi intézményben. A súlyos operációk között 60 hasmetszés, 30 koponyalékelés, 230 sérvoperációról tudott a statisztika. A belgyógyászatot is kitünőre minősítette a Délmagyarország.

A szegedi kórház ódon épületének eltűnését, az új, 600 ágyas intézmény fölépítését sürgeti a lap. Addig

■ A Klauzál tér az 1910-es években is a szegedi korzó központja volt

FOTÓ: A SOMOGYI-KÖNYVTÁR GYŰJTEMÉNYE

is: „a kórház ma háromszázharminc ágyra van berendezve. A betegszám állandóan akkora, hogy naponta öt-hat beteget kell az irodavezetőnek elutasítania. A kórház tehát állandóan zsúfolva van betegekkel”. Kiderült: míg 1904-ben 2356, addig 1910-ben 3501 beteget ápoltak, miközben évente 2666 jelentkezőt kénytelenek voltak elutasítani. Az intézmény 1911-ben 171 ezer 601 koronából gazdálkodhatott.

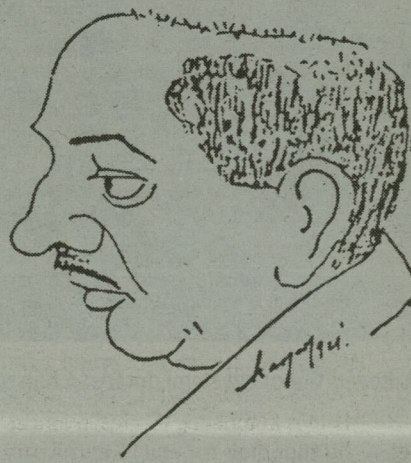
A fizetésekről is képet kapott az olvasó: Boross József dr., igazgató-főorvos 3600 korona törzsfizetést, 360 korona pótlékot és 1170 korona lakbért kapott, míg a három segédorvos egyenként 1200 korona törzsfizetést, lakást, fűtést és világítást; a hat első osztályú ápoló egyenként havi 40 koronáért, a nyolc másodosztályú ápoló 30 koronáért, míg a kilenc harmadosztályú 24 koronáért és mindegyikük plusz teljes ellátásért dolgozott.

Tízmilliós beruházás

„Tízmillió koronánál magasabb az az összeg, mely beruházásokra kell” – ismerteti Szeged város mérnöki hivatalának építkezési programját a lap január 22-i száma. A „saját tudósítónktól” megnevezés mögötti szerző tamaskodik: nem hiszi, hogy az új nagykórház és a fogadalmi templom építése is befejeződik. Mert „ennyi közmunkát majd akkor lehet sommásan elintézni, hogyha a városnak meglesz a saját téglagyára”.

A drágulást igyekszik tetten érni Szeged lapja, mikor rögzíti: egy hivatalnoknak öt éve 2400 korona volt a jövedelme, 1911-ben 3600. Am fizetése hiá-

→ Arcél: Pásztor József (1884–1962)

A Délmagyarország második felelős szerkesztője, majd tulajdonosa, az alapító Róna Lajos sógora, Pásztor József. „Üzleti érzéke, rámenőssége és házassága révén vagyonhoz jutott, s a szegedi sajtó vezető embere lett” – választja a tőkés helyi lap tulajdonos jellegzetes portréját az irodalomtörténész Lengyel András. Egyébként 1884. június 4-én Szegeden Pollákként született, felnőtként lett Pásztor József (képünkön: a Szeged című folyóirat karikatúráján), a piaristákhoz járt – osztálytársa volt Juhász Gyulának. Egyetemi

tanulmányait elkezdte, de diplomázásáról nincs adat. Húszévesen, a helyi lapoknál kezdte az újságíróskodást. A kezdetől ott volt „a város addigi legnagyobb igényű napilapja, a Délmagyarország” redakciójában, 1910. november 30-án felelős szerkesztője lett. Különböző fordulatok után 1918. november 22-én megegyezett a Várnay-céggel, s a Délmagyarország társtulajdonosa lett, 1919. január 12-én pedig megvette Várnay Lajos részét is, így a lap teljesen Pásztoré lett. Az újság radikalizálódott, 1920. május 30-án betiltották, aztán 1925. május 17-éig Szeged néven jelent meg. Pásztor megalapította 1923. október 30-án a Délmagyarország Rt.-t, aminek ügyvezetője lett. A szegedi napilap 1926 májusától 1938. december 8-áig (mikor eladta részvényeit) szerkesztésében jelent meg. Lengyel András írja Pásztorról: „A lap nem kulturális misszió: elsősorban és döntően üzlet volt számára”.

ba emelkedett 50 százalékkal, addig „szükségleteinek beszerzési ára fölment négy-öt száz perccenttel”. Am Szeged mégis olcsóbb, mint Budapest. Ennek bizonyítására táblázattal igazolja: csak a zsír olcsóbb a fővárosban. A többi élelmiszer drágább, s van, ahol a különbség száz százaléknál is több.

A középosztály nyomora

A kiváló tollú Paál Jób (valós kilétének föltárásával maig adós a sajtótörténet) „beszélő statisztikája” a végrehajtások, árverések és fizetési leltársok alapján mutatja be: a szegedi középosztály nyomorog. Ki merete jelenti: „Szegeden a hivatalnokok adósságból élnek. Itt adósok maradnak az emberek a ruháért, a cipőért, a fűszerért, a húsért, az adóért, a házbéréért, itt adósok maradnak a banknak, az uzsorásnak, a jó barátoknak, aki kölcsönöz”.

„Az a szegény tisztviselő, aki nyolcvan forint fizetésből él, mert a többi leltították, a legszánalmasabb teremtés. Annak elegánsan kell öltöznie, mert így kívánja meg a társadalmi állása, annak társaságba kell járnia, mert megköveteli tőle ezt a környezete, és csak akkor csinálhat esetleg karriert és a flanc miatt esetleg ruszli jut ebédre és semmi vacsorára. Ezek az emberek nyomorognak igazán, de ezek az emberek nem szívesen kérkednek el a nyomorukkal, mert szégyellik.”

Két királyi közjegyző – Jedlicska Béla dr. és Sirsich György dr. – szolgáltatja az adatokat: 1911-ben Szegeden 2244 váltót óvatoltak. Száz megóvatolt váltó közül 69 kishivatalnoké.

A járásbíróstól 3435 végrehajtást

kértek – kizárólag ingókra, miközben négyháznál több fizetési „fogatosított”. Kiderült a 327 tisztviselő, tanító, segéd- és kezelőhivatalnok közül 42 fizetését leltította 158 hitelező. Akadt olyan tisztviselő, akinek fizetésére 31 hitelezőnek fáj a foga. Az egyik, 2400 koronát kereső tisztviselőnek 21 ezer 210 korona erejéig volt leltítés a fizetésén. E legnagyobb mellett a legkisebb leltítés: 11 korona.

Az adóhivatal 103 ezernél is több intést küldött, vagyis az itteni nagyjából 50 ezer adózóra két-két figyelmeztetés jutott. Az adófizetőknek csak 5 százaléka rendezte kötelezettségét intés nélkül. Az adóhivatal közel 37 ezer átverést tűzött ki, a legtöbb esetben hivatalnoknál.

Egy szegedi szabócégnél 74 ezer korona a kintlévősége, adósainak 96 százaléka hivatalnok. A következtetés? „nagyon boldog az a kishivatalnok, aki a fizetéséből meg tud élni anélkül, hogy adósságot kénytelen csinálni. De ilyen hivatalnok talán nincs is. Ha van, akkor mutogatni kell belépődíjak mellett.”

(Folytatjuk)

→ **KRONOLÓGIA: 1911.** Június 14.: Báró Gerliczy Ferenc (Nemzeti Munkapárt) 1272 vokssal lesz képviselő a báró Bánffy Dezső halála miatt megüresedett I. kerületi mandátumra. Szeptember 2.: Színházi lap indul Szegedi Színpad címmel. Szeptember 29.: Kítor az olasz-török (tripoliszi) háború.

NAPI HÍREK

Tükröt tart szülővárosának és a régióknak a Délmagyarország. A cikkek, információk fölött a forrás: „saját tudósítónktól” – most 1911-ből.

MUNKATÁRSUNKTÓL

A SZEGEDI KIVÁNDORLÓK. „Az 1910. év folyamán 284 szegedi lakos kért külföldre szólóútlevelet. 36 férfi és nő szórakozás céljából járt külföldön, 67 férfi és nő tanulmányutat tett, 42 egyéni üzleti ügyben utazott, 13 férfi és 18 nő ronklátogatóba ment. Időszaki munkára Romániába és Bulgáriába 56 férfi és nő ment. Ezek munkájuk végeztével visszatértek. Amerikába kivándorolt 22 férfi és 21 nő, akik 8 fiút és 18 leánygyermeket vittek magukkal. A kivándorlók közt volt 11 iparos, 20 napszámos, 1 szatócs, 1 gazdász és 1 földműves. A külföldön járó szegediek száma ennél több volt, de legnagyobb részük olyan államokban járt, ahol szükségtelen az útlevél.” (január 1., vasárnap)

SZOKNYANADRÁG A KÁRÁSZON. „Hétfőn este a szegedi Kárász utcai korzón nagy feltűnést keltett egy fiatal hölgy, aki nadrágszoknyában jelent meg... a közönség úribb része teljes melegséggel fogadta ezt az utcai premiert. Az utcai suhancok azonban más nézetten voltak, és a nadrágszoknyás hölgy egyszerű séta után kénytelen volt befordulni a Fekete Sas utcába, ahova már százakra menő sereg követte...” (március 14., kedd)

TÍZMILLIÓ AZ EGYETEMÉRT. „...A harmadik egyetemért már minden nagyobb magyar város versenyez. Lázár György dr. polgármester, aki Szeged minden házáig egész erejével igyekszik előre vinni (...) kedd délutánra rendkívüli közgyűlésre hívta össze a város törvényhatóságát, és ezen a közgyűlésen olyan javaslatot terjeszt be, amelynek elfogadása esetén Szeged hozza a legnagyobb áldozatot az egyetemért...” A városi hozzájárulás összesen 10.396.238 korona.” (április 4., kedd)

LATABÁR ÁRPÁD VENDÉGLÁTÉKA. „Két estén át vendégszerepelt a szegedi színházban Latabár Árpád, a Királysínház fiatal, törekvő tagja. Első estén a Postásfiú és a húga, ma pedig a Lotti ezredesei című énekes vígjátékban játszott, teljes sikerrel...” (április 20., csütörtök)

VÉRES KEREKEDÉS ALSÓVÁROSON. „Szilágyi Király István, Hegedűs Mihály és Simon József szegedi munkások olyan verekedést rögtönöztek vasárnap délután 1 órakor az alsóvárosi Szivárvány utcában, melyhez fogható Alsóvároson már régen láttak. Mintegy 1000 ember csoportosult össze a verekedésre. Ez a három ember ugyanis rátámadt Laczi János munkásra, földhöz vágta és ütötte, majd Szilágyi kést is rántott elő...” (május 23., kedd)

BRÓDY SÁNDOR SZEGEDEN. „...Csütörtökön éjjel Bródy Sándor, az európai nevű magyar író érkezett meg, hogy részt vegyen a Lajos király válik és a Fejedelem című darabjai próbáiban és a bemutató előadásán. Az illusztris vendéget tisztelői a vasútállomáson fogadták, és az ezüsthajú, de ifjú bohémlelkű íróval együtt maradtak egész a kora reggeli órákig...” (szeptember 1., péntek)

VETÍTETT ÚJSÁG A SZEGEDI KORZÓN. „...Hacsak Géza, A Nap felelős szerkesztője bejelentette Szeged város tanácsának, hogy a nyugati világvárosokban már régebb idő óta divó és Budapestben éppen most megindított vetített újságot Szegeden is meg akarja csinálni. A vetített újság a sajtó alól kikerülő lapok módjára - híreket, aktuális képeket és reklámokat fog közölni, és megjelenik naponta a szürkeület beálltától - este tíz óráig, folyton közreadja a legfrissebb híreket. A vállalkozó a Klauzál téren, a Belvárosi kávéház előtt óhajítja a kinematográf-masínát fölláttatni...” (december 8., péntek)

→ KÖZÉPÍTKEZÉSEK SZEGEDEN 1911-ben

A belterületen:	Korona
Kocsiutak és gyalogjárók aszfaltozása	1 000 000
Kövezés új kővel	29 000
Kövezés régi kőanyaggal	89 000
Feltöltési munkák	400 000
Dugonics utcai polgári iskola építése	180 000
Fogadalmi templom építése	1 500 000
Közkórház építése	4 000 000
Zeneiskola építése	400 000
Mars téri laktanya kibővítése	400 000
Kolozsvári téri elemi iskola építése	200 000
Katonai barakkok építése	360 000
Huszárlaktanyai markotányos épület	34 000
Vágóhíd kibővítése	140 000
Csongrádi sugárúti iskola kibővítése	70 000
Röszkei templom építése	60 000
Vasutas palota építése	1 100 000
A külterületen:	
Csorvai műút kiépítése	330 000
Három útkaparáház építése	9 810

FORRÁS: DM-GYŰJTÉS

DM-GRAFIKA